

MISSHANDEL

Sven Granath

Sammanfattning

Årligen drabbas omkring 2–3 procent av Sveriges befolkning av någon form av misshandel, enligt de större offerundersökningarna. Totalt sett har det under 2000-talet vare sig skett någon minskning eller ökning av andelen utsatta för misshandel. Mellan 2 000 och 3 000 personer skrivs varje år in på sjukhusens slutenvårdsavdelningar för skador orsakade av misshandel eller ännu grövre våldsbrott. Trots stabila nivåer av misshandel enligt offerundersökningar och sjukhusdata de senaste 15–20 åren, har antalet anmälningar om misshandel ökat kraftigt. Viktiga förklaringar till det är enligt forskningen nya arbetssätt och rutiner inom polisen, samt en allmänt ökad uppmärksamhet på, och en minskad tolerans mot, våldsbrott. Trots att alltfler misshandelsbrott anmäls är dock mörkertalet för brotten fortfarande högt.

En stor del av all misshandel är alkoholrelaterad och sker på allmän plats, ofta mellan personer som är tidigare obekanta med varandra. Både offer och gärningspersoner vid de händelserna är vanligen unga män. Andra vanliga typer av misshandel är våld i privatbostäder mellan närstående och bekanta, där offren ofta är kvinnor, samt våld som drabbar vissa grupper i deras yrkesutövning – exempelvis sjukvårdspersonal, taxiförare och väktare.

Generellt sett finns en förhöjd risk att både drabbas av och att utöva misshandel för personer från hushåll med relativt sett små ekonomiska och sociala resurser. Några större förändringar i misshandelns fördelning på olika platser, grupper och sammanhang har inte skett de senaste åren. Det finns dock vid misshandel mellan män en tendens till att händelserna i bostäder och på andra platser inomhus blivit färre, i takt med att alkoholkonsumtionen förändrats mot minskat starkspritdrickande i privatbostäder till en ökad konsumtion på restauranger.

Trots att misshandel är ett prioriterat brott inom rättsväsendet är det relativt få anmälningar, omkring en femtedel, som i slutändan leder till att någon åtalas. Brottsförebyggande arbete

mot misshandel bedrivs dock på många plan. Bland annat har så kallat platsbaserat polisarbete med snabba omhändertaganden av berusade personer, hög synlig polisen närvaro samt samarbete med krogar visat sig vara framgångsrikt för att minska våldet i storstädernas misshandelstäta »hot spots«. När det gäller kvinnor som utsätts för våld i nära relationer bedriver brottsoffer- och kvinnojourer ett viktigt arbete, som också stärkts under 2000-talet.

Inledning

Misshandelsbrotten och deras utveckling har kommit att bli en alltmer central fråga i den kriminalpolitiska debatten och i det brottspreventiva arbetet. Det gäller såväl misshandel »på gatan« mellan unga personer och mot kvinnor i nära relationer, som händelser på arbetsplatser. Den kriminologiska forskningen förhåller sig dock tveksam till om det totalt sett har skett några större faktiska ökningarna av misshandelsbrotten de senaste decennierna (se von Hofer 2006; Estrada 2008).

Rent juridiskt avses med misshandel alla gärningar där någon uppsåtligt »tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd« (3 kap. 5–6 §§ BrB). Det är alltså fråga om en mängd olika typer av handlingar; alltifrån knuffar och enstaka slag med öppen hand, till utdragen misshandel med batonger, knivhugg, eller arrangemang av bilolyckor som orsakat allvarliga men hos offret. Lagen skiljer också på misshandel och grov misshandel. Av betydelse för om en misshandel är att betrakta som grov enligt 3 kap. 6 § BrB är om »gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen har tillfogat en svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet«. I praktiken kan det handla om att gärningspersonen huggit offret med kniv, upprepat sparkat ett liggande eller avsvimmat offer, eller på uppsåtligt sätt smittat offret med en kronisk och livshotade sjukdom. Det finns också en tredje gradering av misshandel som benämns synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 6 § andra stycket BrB. Då ska beaktas om »kroppsskadan är bestående eller om gärningen har orsakat synnerligt lidande eller om gärningsmannen har visat synnerlig hänsynslöshet«.

Straffskalan för misshandel är mycket varierad. Påföljderna kan vara allt ifrån böter till fängelse i upp till tio år (om brottet bedömts som synnerligen grovt). Syftet med införandet av rubriceringen synnerligen grov misshandel år 2010 var just att höja straffen för allvarliga

våldsbrott (se prop. 2009/10:147). I övrigt har varken straffskalorna eller brottsbalkens definitioner av misshandel ändrats under 1990- och 2000-talet.

Olika typer av källor bör användas för att bedöma misshandelsbrottens omfattning och utveckling, eftersom det är mycket svårt att exakt fastställa hur stor brottsligheten är och hur den utvecklas. Mörkertalet är stort och relativt små förändringar i anmälningbenägenheten och i rättsväsendets rutiner för att ta upp anmälningar kan ha stor betydelse för hur brotten utvecklas enligt kriminalstatistiken. Vad människor definierar som misshandel, smärta och skada kan också förändras över tid och skilja sig mellan olika samhällen och mellan olika grupper. Det gör att även stora frågeundersökningar har problem att mäta utvecklingen och omfattningen av brotten, särskilt över längre tid. Frågeundersökningarna kan också ha svårt att nå vissa särskilt utsatta grupper, såsom exempelvis bostadslösa, missbrukare eller personer med kriminell livsstil (Andersson 2011).

Omfattning och utveckling

Misshandel är en av de vanligaste brottstyperna

Enligt Brås Nationella trygghetsundersökning²⁷ (NTU) utsätts ungefär två och en halv procent av Sveriges vuxna befolkning 16–79 år för någon form av misshandel varje år. Av dessa är det något över en halv procent som har utsatts för misshandel som är så allvarlig att den lett till besök hos läkare, sjuksköterska eller tandläkare. Enligt NTU motsvarade det ungefär 451 000 händelser av misshandel och 184 000 utsatta personer i befolkningen år 2011. Misshandel är därmed ett vanligare brott att utsättas för än rån, sexualbrott eller bostadsinbrott, men mindre vanligt än hot, bedrägeri eller cykelstöld. I Statistiska centralbyråns (SCB) undersökningar av levnadsförhållanden²⁸ (ULF) i Sverige åren 2009–2010 uppger en ungefär lika stor del av befolkningen som i NTU att de utsatts för misshandel det senaste året (omkring 3 procent). I Brås skolundersökning om brott bland niondeklassare²⁹ (SUB) uppger 16,5 procent att de utsatts för lindrigare misshandel och 4,5 procent att de utsatts för grövre misshandel.

²⁷ För mer information om NTU, se *NTU 2011 – om utsatthet, trygghet och förtroende* (Brå 2012a) samt *NTU 2011, teknisk rapport* (Brå 2012b).

²⁸ För mer information om ULF, se *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC) 2011* (SCB 2012) samt SCB:s portal för undersökningen: <http://www.scb.se/LE0101>.

²⁹ För mer information om SUB, se *Brott bland ungdomar i årskurs nio – Resultat från Skolundersökningen om brott åren 1995–2008* (Brå 2010a) samt *Skolundersökningen om brott 1995–2008* (Brå 2010b).

Enligt Socialstyrelsens patientregister³⁰ skrivs varje år mellan 2 000 och 3 000 personer in på sjukhus på grund av skador orsakade genom misshandel, eller ännu grövre våldsbrott. Det handlar då ofta om relativt allvarliga skador, eftersom de inneburit att patienten fått en sängplats på en avdelning och inte bara omhändertagits av öppen- eller akutvården. Upp till en tredjedels promille av Sveriges befolkning drabbas alltså varje år av så allvarliga misshandelsbrott att de krävt kvalificerad sjukvård under en viss tid. Över hälften av fallen gäller frakturer eller hjärnskakningar, och drygt 10 procent gäller kniv- eller skottskador.

Misshandel är också ett av de enskilt vanligaste brotten i kriminalstatistiken. År 2011 anmäldes cirka 89 500 misshandelsbrott (inklusive grov misshandel), vilket utgjorde drygt sex procent av alla anmälda brott det året. Trots att de anmälda misshandelsbrotten är många till antalet, motsvarar de dock långt ifrån den nivå på utsattheten som NTU och ULF visar. Även om det bakom vart och ett av anmälningarna skulle finnas ett unikt brottsoffer, innebär det ändå inte ens hälften så många drabbade i befolkningen (över 15 år) som de som framkommer enligt NTU. Det finns alltså ett stort mörkertal bakom den anmälda misshandelsbrottsligheten.

Totalt sett relativt oförändrade nivåer av utsatthet under 2000-talet

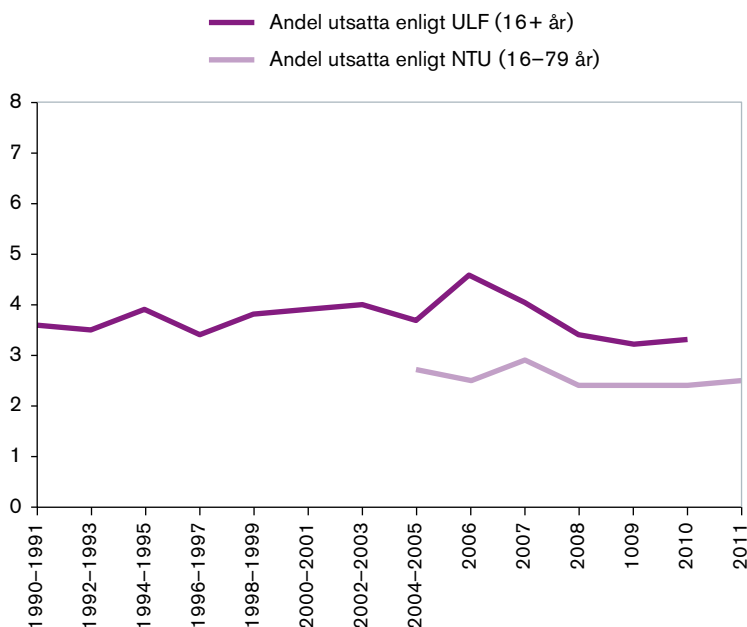
Den totala andelen utsatta för misshandel i Sverige har enligt de stora självrapportundersökningarna varit tämligen konstant i Sverige under 2000-talet. Det går inte att urskilja någon trend mot vare sig en minskad eller ökad utsatthet. Enligt ULF, där det finns längre tidsserier att tillgå, är utsattheten för våld på 2000-talet relativt likartad även jämfört med 1990-talet (se figur 1). De stabila nivåerna gäller såväl mäns som kvinnors utsatthet. Undersökningarna visar också att även utsattheten för allvarigare våld³¹ är relativt oförändrad över tid.

Enligt både NTU och ULF var utsattheten för misshandel något högre år 2006 än under både de tidigare och de efterföljande åren. Den högre nivån syns också ifråga om andelen som uppger sig ha utsatts för *allvarigare* våld i NTU och ULF. Även när det gäller data över antalet patienter vårdade inom den slutna sjukvården för våldsskador syns en topp (se figur 2). Möjligen skedde det alltså en tillfällig vålds- och misshandelsökning i mitten av 2000-talets första decennium som sedan följdes av en minskning och därmed en tillbakagång till det tidiga 2000-talets och 1990-talets nivåer.³²

³⁰ <http://www.socialstyrelsen.se/register/halsodataregister/patientregistret>

³¹ I NTU tillfrågas de utsatta om de drabbats av misshandel »så allvarlig att den ledde till kroppsskada« och i ULF om utsatthet för »något våld med kroppsskada«.

³² En tillfällig uppgång skedde också åren 1993–1994, både enligt ULF och enligt uppgifterna från slutenvården. Orsakerna till den uppgången är dock oklara.

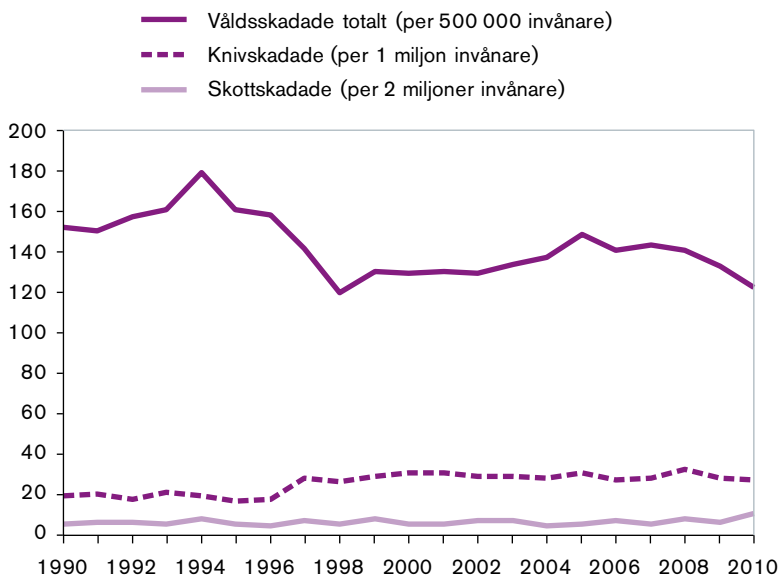

Figur 1. Andel utsatta för misshandel åren 2005–2011, samt andel utsatta för något våld åren 1990–2011.³³ Procent. Källor: NTU och ULF.

Slutenvårdsuppgifterna, liksom NTU och ULF, uppvisar år 2010 en av de lägsta nivåerna av utsatthet för våldshandlingar de senaste 20 åren. I slutenvårdsdatan ökade dock antalet vårdade för skottskador kraftigt år 2010. Totalt uppgick då antalet vårdade inom slutenvården för sådana skador till 51 personer, vilket är det högsta antalet på 30 år. Samtidigt visar också Socialstyrelsens dödsorsaksstatistik för åren 2009–2010 att antalet dödade med skjutvapen då var fler än genomsnittet under de tidigare åren på 2000-talet.³⁴ Om det är en indikation på att skjutvapenvåld är på väg att öka i samhället är dock för tidigt att dra några slutsatser om. Det handlar om låga tal där variationerna mellan enskilda år kan vara stora. Sammantaget är det angeläget att följa utvecklingen av antalet vårdade för skottskador orsakade av annan under kommande år.

³³ Data från ULF är från och med år 2006 korrigerade med hänsyn till den nya insamlingsmetod som SCB införde detta år.

³⁴ Totalt 40 personer avled till följd av avsiktligt övergrepp genom skjutvapen åren 2009–2010. Motsvarande under tidigare tvåårsperioder åren 2001–2008 var i genomsnitt 31 personer.

Figur 2. Antal personer per 500 000 invånare i Sverige vårdade inom slutenvård med orsakdiagnosen »övergrepp av annan« (våldsskador) totalt och särredovisat efter de som vårdats för kniv- respektive skottskador, åren 1990–2010. (Observera att skalorna är olika för de olika serierna så att de bättre rymms i samma figur.) Källa: Socialstyrelsens patientregister.

Antalet anmälningar om misshandel har ökat kraftigt

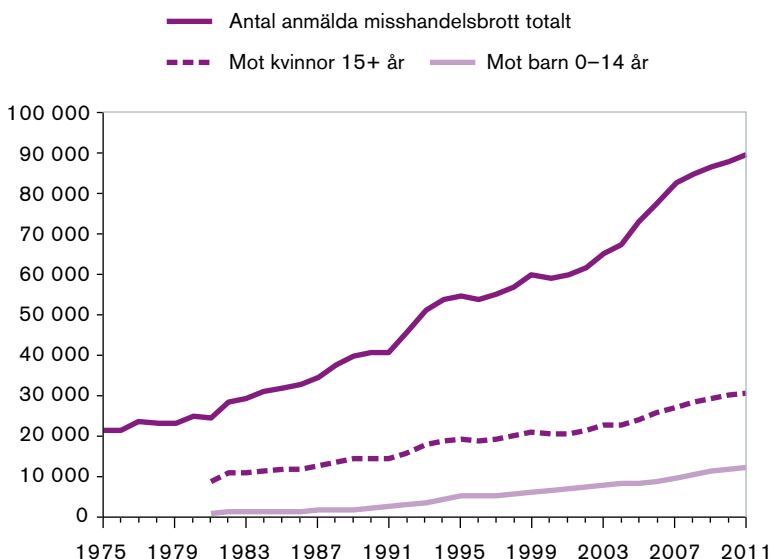
Samtidigt som andelen i befolkningen som vårdats för eller uppger att de utsatts för misshandel är relativt konstant, har anmälningar avseende misshandelsbrott ökat kraftigt (se figur 3). Ökningen har pågått under i princip hela 1990- och 2000-talet och gäller även de senaste åren. År 2011 anmäldes närmare 90 000 misshandelsbrott. Mot bakgrund av att ingen av de andra indikatorerna (sjukvårdsdata, NTU och ULF) visar ett ökat antal utsatta för misshandel, är det inte rimligt att tolka ökningen av anmälningar som en faktisk ökning av misshandelsbrottligheten. Det tycks heller inte vara fråga om att de som utsätts blir utsatta vid allt fler tillfällen. Exempelvis rapporterar de utsatta i NTU inte ett i genomsnitt ökat antal händelser per person de senaste åren (Brå 2012a).

I stället får ökningarna av anmälningar avseende misshandel tolkas som i första hand ett utslag av en minskad tolerans för och ökad uppmärksamhet på våldsbrott. Den utvecklingen tycks gälla såväl privatpersoner som institutioner såsom skola, polis och sjukvård. NTU visar exempelvis att andelen män och kvinnor som uppger att de vid utsatthet för misshandel rapporterat händelsen till polisen totalt sett

har ökat under perioden 2006–2011 (se tabell I, sid. 77). När det gäller arbetslivet konstaterar Wikman (2012) att de fackliga organisationernas krav på straffrättsliga reaktioner på våldshändelser hela tiden har höjts de senaste decennierna. En närliggande förklaring är också att nya rutiner och arbetssätt inom polisen bidragit till en ökning av antalet anmälningar. Enligt tidigare kartläggningar kan en ökad så kallad upptagningsbenägenhet hos polisen förklara 40 procent av ökningen av anmälda misshandelsbrott med obekant gärningsperson mellan år 2001 och år 2007 (Brå 2009a).

Troligen en faktisk, tillfällig ökning av misshandel 2005–2007

Bakom vissa år då ökningen av anmälningar av misshandel varit särskilt kraftig kan det dock ligga en faktisk ökning av brotten. Som tidigare nämnts sticker åren 2005–2007 ut med något högre nivåer av utsatthet för våld i NTU, ULF samt i sjukvårdsdata. Under de åren är också ökningstakten på misshandelsanmälningarna högre än både innan och efter (se figur 3). Sannolikt speglar därför de särskilt kraftiga ökningarna av misshandelsanmälningarna som skedde då till viss del också faktiska, tillfälliga ökningarna av våldsbrott dessa år. En »ungdomsboom« (ovanligt många tonåringar i befolkningen) de åren och

Figur 3. Antal anmälda misshandelsbrott i Sverige totalt och uppdelat på misshandel mot kvinnor 15 år eller äldre samt mot barn 0–14 år, åren 1975–2011 respektive åren 1981–2011. Källa: Kriminalstatistiken.

ett högt deltagande i nöjeslivet genom högkonjunkturen som rådde då är tänkbara förklaringar utifrån tidigare forskning (Sarnecki 1995; Scorcu och Cellini 1998; Estrada och Granath 2008). Till stöd för de tolkningarna visar en närmare granskning av kriminalstatistiken att det främst var misshandelsbrotten utomhus som ökade kraftigt dessa år. Just de misshandelsbrotten kan antas att särskilt påverkas av stora ungdomskullar och av ett ökat deltagande i nöjesliv.

Svårt bedöma utvecklingen av misshandel mot barn

Misshandel som föräldrar utsätter sina barn för minskade enligt självdeklarationsundersökningar betydligt under 1980- och 1990-talet (se Brå 2011d; Jansson m.fl. 2011). År 2011 hade dock andelen föräldrar som i frågeundersökningar uppgav att de »slagit eller klappat till« sitt barn ökat med en dryg procentenhet jämfört med år 2000. Samtidigt var andelen skolbarn som själva uppgav att de haft erfarenhet av någon form av fysisk bestraffning i stort oförändrad mellan år 2000 och 2011 (Jansson m.fl. 2011) och det grövre våldet mot barn bedöms utifrån sjukvårdsdata varit tämligen konstant både under 2000-talet och under perioden 1980–2000 (Brå 2011d).

Möjligen finns alltså under delar av 2000-talet en viss ökning av lindrig misshandel som föräldrar utsätter sina barn för (där eventuella skador inte krävt sjukvård). Ett betydligt större förklaringsvärde har dock den förändring som skett i hur misstankar om våld från föräldrar mot barn hanteras. Förskole- och skolpersonal samt socialtjänstemän har kraftigt ökat benägenheten att anmäla händelserna, bland annat genom en skärpt anmälningsskyldighet vid misstanke om att barn far illa (Brå 2011c). Det förklarar stora delar av den ökning av anmälda barnmisshandelsbrott som skett under 2000-talet (se figur 3).

Hur våldet mellan barn utvecklats är mycket svårt att bedöma. Bland äldre barn (niondeklassare) har andelen som enligt Brås skolundersökning om brott (SUB) »slagit någon (exklusive familjemedlem)« minskat år 2011 efter att tidigare under perioden 1995–2008 varit tämligen oförändrad. Huruvida minskningen är en tillfällig nedgång eller början på en önskvärd trend är dock för tidigt att uttala sig om.

Misshandelsbrottens struktur

Alkoholrelaterad misshandel på allmän plats vanligast

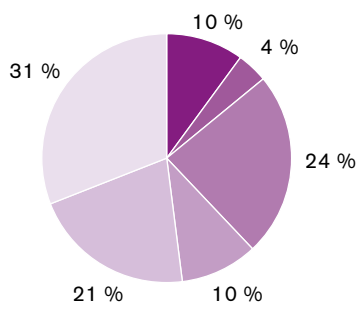
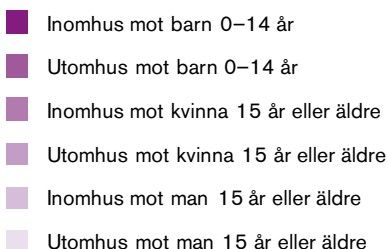
Misshandel är en bred brottstyp där händelserna grovt sett kan delas in i tre huvudtyper av fall utifrån forskningen (se till exempel Estrada 2008):

1. Våld på allmänna platser mellan obekanta eller ytligt bekanta (oftast män) i samband med nöjesliv

2. Våld i arbetslivet som särskilt drabbar vissa yrkesgrupper (lika ofta män som kvinnor), exempelvis väktare eller vårdpersonal
3. Våld i privatbostäder mellan bekanta eller närstående (oftast kvinnor)

NTU liksom kriminalstatistiken pekar på att den vanligaste misshandelskategorin är våld på allmän plats. Drygt hälften av alla misshandelsbrott sker enligt NTU på allmänna platser (se tabell 1) och enligt kriminalstatistiken skedde år 2011 totalt sett omkring hälften av de anmälda misshandelsbrotten mot ungdomar och vuxna utomhus (se figur 4). Oftast handlar det om platser utomhus i stadsmiljö, exempelvis en gata eller ett torg med närhet till krogar och nöjesliv (Brå 2007a, 2009b). Misshandelsbrotten på dessa platser har visat sig koncentrerade till dygnets sena timmar (Brå 2011b), vilket antyder att de inblandade ofta är alkoholpåverkade. Enligt NTU uppskattar de utsatta för misshandel att ungefär 65 procent av gärningspersonerna är alkohol- eller drogpåverkade.

Våld på arbetsplatser eller skolor respektive i privatbostäder svarar enligt NTU för knappt en fjärdedel vardera av alla misshandelsfall. Vilken typ av privatbostäder eller arbetsplatser det är fråga om finns inga närmare uppgifter om. När det gäller arbetsplatsrelaterat våld har studier visat att särskilt utsatta yrkesgrupper är personal inom sjukvård och omsorg, lärare, taxiförare, samt säkerhetsarbetare som exempelvis poliser och kriminalvårdare (Wikman 2012). Ifråga om privatbostäder

Figur 4. Anmälda misshandelsbrott fördelat på om brottet skett inom- eller utomhus, samt på om offret varit 0–14 eller 15 år eller äldre, år 2011. Procent. Källa: Kriminalstatistiken.

visar studier av våld i nära relationer att en stor del av våldshändelserna äger rum i en bostad, vanligen offrets (Brå 2009c). Vid misshandeln mot barn under 15 år tycks närmare två tredjedelar ske på platser inomhus (se figur 4). Rimligen är det då oftast fråga om barnets hem eller skolan barnet går i.

Över hälften av brotten sker mellan obekanta

Vid drygt hälften av all misshandel som rapporteras i NTU är offer och gärningspersoner tidigare obekanta med varandra (se tabell 1). Det ligger i linje med att allmänna platser är den vanligaste brottsplatsen. Motiven vid de händelserna är ofta synbart bagatellartade, exempelvis oavsiktliga fysiska kontakter som uppfattats som provocerande eller ordväxlingar som den ena parten upplevt som kränkande (RPS 2011). När det gäller de dryga 10 procent av alla misshandelsbrott där förövaren är en närstående (personer i en partnerrelation eller i samma familj) handlar det däremot sannolikt oftast om andra motiv där struktur, situation och personliga förhållanden samspelar (se till exempel Socialstyrelsen 2009; SOU 2006:65; SOU 2005:66).

Skador oftast lindriga

Det fysiska våldet tycks vid de flesta misshandelshändelser vara relativt lindrigt. Majoriteten av händelserna som rapporteras i NTU hade inte lett till besök hos läkare, sjuksköterska eller tandläkare, även om de oftast gav synliga märken på kroppen (se tabell 1). När det gäller anmälda misshandelsbrott mellan obekanta visar kartläggningar att närmare hälften av offren uppsökt sjukhus. Mindre allvarliga skador (enstaka blåmärken/svullnader, mindre blodvite, lättare tandskador) dominerade dock även dessa anmälningar (Brå 2007a, 2009a). Av lagföringar av misshandel år 2011 avsåg också bara 8 procent (747 av 8 970) misshandel som i juridisk mening rubricerats som grov (exempelvis genom användning av farligt vapen eller ett på annat sätt särskilt hänsynslöst våld). Andelen är dessutom säkerligen en överskattning, eftersom de lindrigare fallen anmäls i lägre utsträckning.

Tillvägagångssätten vid brotten tycks i särklass oftast vara slag eller sparkar, både vid lindrigare misshandelsbrott och vid misshandel som rubricerats som grov/eller har skett i utdragen form. Genomgångar av anmälningar om misshandel mellan obekanta visar exempelvis att det i drygt hälften av fallen handlar om enstaka slag eller sparkar (Brå 2007a, 2009a). Studier av grov misshandel som unga dömts för visar att slag- och sparkande våld står för över hälften av fallen även där (Granath 2007).

Huruvida våldsmetoderna skiljer sig åt beroende av plats och kön hos de inblandade är svårt att bedöma. Det är dock tänkbart att våldet mellan närstående generellt kan vara grövre och mer utdraget än det

mellan obekanta. Vid misshandel mot kvinnor i nära relationer finns ofta också ett eskalerande förlopp, inte sällan med inslag även av psykiskt och sexuellt våld (se kapitlet om Våld mot närstående). Risken för att en våldshändelse ska få dödlig utgång har också i forskningen bedömts som betydligt högre vid våld där offer och förövare har en nära relation (Granath 2012).

Allt mindre del av våldet sker mellan bekanta

Överlag är strukturen i våldet som rapporteras i NTU oförändrad sedan år 2005. Såväl åren 2010–2011 som tidigare sker två tredjedelar av misshandeln mot män på allmänna platser, medan den mot kvinnor oftast sker i privatbostäder eller på arbetsplatser (se tabell 1).

Tabell 1. Typ av misshandel efter kön på offret. Andel (procent) misshandelshändelser som kvinnor respektive män (16–79 år) utsatts för där gärningspersonen varit närstående, skett på allmän plats, etc. åren 2006–2011. Procent. Källa: NTU.

	2006–2007		2008–2009		2010–2011	
	Kvinnor (n= 316)	Män (n= 924)	Kvinnor (n= 359)	Män (n=624)	Kvinnor (n= 312)	Män (n= 491)
Total andel utsatta	1,9 %	3,3 %	1,7 %	3,2 %	1,9 %	3,0 %
<i>Relation till gärningspersonen</i>						
Närstående	29 %	3 %	25 %	5 %	27 %	4 %
Bekant	42 %	30 %	39 %	26 %	40 %	24 %
Helt okänd	28 %	66 %	36 %	69 %	33 %	72 %
<i>Typ av plats</i>						
Privatbostad	27 %	6 %	20 %	9 %	29 %	10 %
Arbetsplats/ skola	34 %	23 %	24 %	17 %	31 %	13 %
Allmän plats	35 %	63 %	47 %	68 %	32 %	69 %
Annan plats	4 %	8 %	9 %	7 %	8 %	8 %
<i>Gärningsperson (troligen) alkohol- eller drogpåverkad</i>						
	36 %	70 %	53 %	76 %	53 %	77 %
<i>Synliga märken /kroppsskada</i>						
	65 %	67 %	68 %	64 %	65 %	66 %
<i>Händelsen lett till läkarbesök</i>						
	16 %	21 %	17 %	22 %	23 %	18 %
<i>Polisanmält händelsen</i>						
	32 %	35 %	28 %	33 %	34 %	38 %

Totalt sett har dock antalet händelser där män är offer minskat under perioden, medan de med kvinnor som offer legat kvar på ungefär samma nivå (se tabell 1). I NTU får de utsatta svara på om de utsatts för misshandel av en för dem obekant, bekant eller närstående person. Framförallt är det våld mot män där gärningspersonen är en bekant som har minskat. I samband med det har andelen händelser på allmän plats och med helt okänd gärningsperson ökat något. En minskning i antalet och andelen fall inomhus och där de inblandade är bekanta män har konstaterats även när det gäller det fullbordade dödliga våldet (se kapitlet om Dödligt våld). Det i sin tur har kopplats till minskningar av en viss typ av alkoholmissbruk, framförallt konsumtion av starksprit i privata miljöer (Brå 2011c; CAN 2012). Möjligen kan förändringarna i alkoholkonsumtionen alltså ha påverkat misshandeln mellan män så till vida att färre av händelserna sker inomhus mellan bekanta.

Barn minst lika ofta utsatta som vuxna – men inte för grövre våld

Exakt hur stor del av Sveriges barn som utsätts för misshandel varje år är svårt att uppskatta, men enkätstudier pekar på att 2–3 procent av alla föräldrar det senaste året »slagit eller klappat till« sitt barn och att mer än 10 procent av alla niondeklasselever någon gång under uppväxten blivit slagna av sina föräldrar (Jansson m.fl. 2011). Det indikerar att utsattheten för misshandel är minst lika hög bland barn som bland vuxna. Barn utsätts också för våld även i andra sammanhang än att de blir slagna av sina föräldrar. De kan exempelvis misshandlas av andra barn i skolan eller på fritiden. Omkring 14 procent (12 200 brott) av all anmäld misshandel år 2011 gällde misshandel mot barn 0–14 år. Studier pekar på att en fjärdedel av de händelser är våld som barn utsätts för av andra barn eller ungdomar i skolan (Estrada 1999).

När det gäller det grövsta våldet verkar emellertid barn generellt sett mindre drabbade än vuxna (Brå 2011d). Antalet barn per 100 000 invånare 0–14 år inskrivna på sjukhus för våldsskador är exempelvis betydligt lägre än bland vuxna.³⁵ I Sverige liksom i flera andra europeiska länder är det också i åldern 0–14 år som risken att bli offer för fullbordat dödligt våld är som allra lägst statistiskt sett (Brå 2011a).

³⁵ Enligt Socialstyrelsens patientregister åren 2005–2010 uppgick antalet 0–14-åringar inskrivna i slutenvård med orsaken våldsskador till 6–7 personer per år och 100 000 invånare. Motsvarande bland personer 15 år eller äldre var 25–30 personer per år och 100 000 invånare.

Regional fördelning

Misshandel är, liksom som många andra brott, något vanligare i storstadsregionerna än i andra delar av landet. Utsattheten för brott mot enskilda personer är enligt NTU högre i samtliga av de tre storstadslänen Stockholm, Västra Götaland och Skåne än i riket som helhet.³⁶ Av de anmälda misshandelsbrotten år 2011 fördelade sig närmare en fjärdedel till de tre storstadskommunerna Stockholm, Göteborg eller Malmö, samtidigt som bara 18 procent av Sveriges befolkning totalt sett bor i någon av dessa tre kommuner.

Det finns i övrigt inga tydliga skillnader mellan olika regioner eller delar av Sverige när det gäller omfattningen av misshandelsbrottligheten. Inga systematiska skillnader i utsattheten finns exempelvis mellan norra, södra eller mellersta Sverige – vare sig utifrån NTU eller utifrån kriminalstatistiken. Bland de kommuner som har flest anmälda misshandelsbrott per 100 000 invånare dominerar dock kommuner i Stockholms län, medan skärgårdskommuner och kommuner i de så kallade skogslänen (Kronoberg, Väster- och Norrbotten, Jämtland och Värmland) dominerar bland de med lägst antal anmälda misshandelsbrott.

Den kriminologiska forskningen lyfter fram flera förklaringar till att våldsbrottligheten per capita är högre i storstadsregioner än i andra mer glesbebyggda delar. Bland annat handlar det om ett intensivare deltagande i nöjesliv i storstäderna, med vilket det följer fler friktioner och spontana alkoholrelaterade konflikter mellan människor (Lenke 1989; Wikström 1991). I tätt befolkade storstadsregioner med hög anonymitet anses det också lättare än i andra typer av områden uppstå kriminella subkulturer med hög benägenhet att begå våldsbrott (Spierenburg 2008). Närliggande förklaringar är också att befolkningen i storstäderna generellt är yngre än i andra regioner, samt att genomströmningen av människor är högre. Skillnaderna i misshandel mellan storstadslänen och övriga Sverige är dock långt ifrån dramatiska och betydligt mindre än när det gäller exempelvis rån eller inbrott (jämför Granath 2008; Töyrä 2008).

Internationell utblick

Sverige ligger enligt internationella jämförelser på genomsnittlig västeuropeisk nivå när det gäller utsattheten för misshandel. Jämförelser inom ramen för den internationella brottsofferundersökningen International Crime Victims Suvey (ICVS) visar att det gäller hela 2000-talet (se Westfelt 2008; van Dijk m.fl. 2007). Bland länder med något högre

³⁶ Det är dock bara för Skåne som skillnaden mot resten av landet är signifikant (Brå 2012a).

andel utsatta än i Sverige (som har drygt 1 procent utsatta enligt ICVS 2004–2005) finns exempelvis nationerna på de brittiska öarna (drygt 3 procent utsatta) och bland länder med något lägre andel utsatta finns bland annat Österrike och Schweiz (drygt en halv procent utsatta). Det är få studier som jämför de västeuropeiska länderna med andra delar av världen (för en sådan jämförelse se WHO 2002), men troligen är utsattheten för misshandel i Västeuropa låg i ett globalt perspektiv. Det fullbordade dödliga våldet är nämligen väsentligt mycket lägre i Västeuropa än i många andra världsdelar (se kapitlet om Dödligt våld). En rimlig utgångspunkt är att det i någon mån speglar våldsnivåerna i allmänhet.

Liksom i Sverige har misshandelsbrotten i många västeuropeiska länder ökat sedan 1950-talet och fram till i vart fall början av 1980-talet (se bland annat Speirenburg 2008; Thorsen m.fl. 2009). Det hänger enligt forskningen samman med en allmänt ökad kriminalitet efter andra världskriget, en ökad alkoholkonsumtion samt framväxten av kriminella subkulturer i storstäderna. Sedan mitten av 1990-talet har det dock för många västeuropeiska länder konstaterats en minskning i utsattheten för misshandel (Tseloni m.fl. 2010). För Sveriges del kan det emellertid, som redovisats i tidigare avsnitt, endast konstateras att utsattheten varit relativt oförändrad sedan mitten av 1990-talet. Samma gäller för Norge (se Thorsen m.fl. 2009). En möjlig förklaring kan vara att det i Sverige inte skedde samma kraftiga ökning av utsattheten för misshandel mellan 1988 och 1995 som i många andra länder (jämför Tseloni 2010 m.fl., sid. 383). Efterkrigstidens misshandelsökning kan alltså ha avstannat tidigare och mindre dramatiskt i Sverige jämfört med många andra länder i Europa.

Offer och gärningspersoner

Män oftare offer än kvinnor – men inte i alla sammanhang
Typiska offer för misshandel är unga män. Totalt sett drabbar två tredjedelar av alla misshandelshändelser som rapporteras i NTU män (se tabell 1) och bland dem i 16–24-årsåldern är utsattheten närmare fyra gånger högre än i befolkningen som helhet (Brå 2012a). Framförallt är det vid den stora kategorin misshandel på allmänna platser och mellan obekanta som unga män är överrepresenterade som offer (Brå 2007a, 2009a). Allmänt för män gäller också att deras andel av offren är högre bland dem som inskrivits i slutenvård för våldsskador (där män utgör tre fjärdedelar) än bland offren för anmäld misshandel generellt (där män utgör 60 procent). Huruvida det förhållandet är en indikation på att mörkertalet i kriminalstatistiken är högre för misshandel mot män än för misshandel mot kvinnor, eller att våld som män respektive kvinnor drabbas av har olika karaktär, är dock svårt att bedöma.

När det gäller våld inomhus och i privatbostäder är däremot offren enligt såväl NTU som kriminalstatistiken något oftare kvinnor än män. Vid totalt 52 procent av alla anmälda misshandelsbrott år 2011 inomhus mot personer 15 år eller äldre var offret en kvinna. Liksom för män är dock yngre kvinnor oftare utsatta än äldre. Överrepresentationen av yngre kvinnor gäller särskilt för våld i nära relationer och i privatbostäder (Selin och Westlund 2008), men även när det gäller våld på allmän plats tycks yngre kvinnor oftare vara utsatta än äldre. Enligt ULF åren 2008–2009 var kvinnor 16–24 år omkring tre gånger så ofta utsatta för hot eller våld på allmän plats jämfört med kvinnor 25 år eller äldre. Ett intressant förhållande är att utsattheten för hot eller våld på allmän plats enligt ULF minskar som mest för kvinnorna redan efter 24-årsåldern, medan den för männen minskar som mest först efter 34-årsåldern.

Offren för våld som sker på arbetsplatser är lika ofta män som kvinnor – och minst lika ofta äldre som yngre personer. Både bland män och kvinnor gäller exempelvis att andelen drabbade av hot eller våld på arbetsplatsen (inklusive skola) åren 2008–2009 enligt ULF är högre bland 45–54-åringarna än bland 16–24-åringarna. Det ligger i linje med vad tidigare undersökningar om våld i arbetslivet visat (se Estrada, Nilsson och Wikman 2007). Istället för att drabba specifika grupper utifrån kön och ålder tycks alltså misshandel på arbetsplatser oftast drabba vissa yrkesgrupper.

Personer från hushåll med sämre resurser löper större risk

Offren för misshandel är generellt sett oftare personer från ekonomiskt svaga hushåll än från ekonomiskt starka. Enligt NTU är utsattheten för misshandel omkring dubbelt så hög bland personer boende i flerfamiljshus jämfört med boende i egna småhus. Samma skillnad gäller om personer med endast förgymnasial utbildning jämförs med personer med eftergymnasial utbildning. Estrada och Nilsson (2005) redovisar också att utsattheten för våld som lett till sjukhusbesök både bland män och bland kvinnor var betydligt högre bland de som klassificerats som »fattiga« än för dem som bedömts som »medelinkomsttagare«, som i sin tur var mer utsatta än »rika«.

Även SUB pekar på en generellt högre utsatthet för grövre våld bland niondeklassare med sociala bakgrundsfaktorer som förknippas med lägre resurser (arbetarföräldrar, bor i lägenhet, har invandrarbakgrund, lever i »splittrad familj«) jämfört med dem med faktorer förknippade med starka resurser (högre tjänstemän som föräldrar, bor i villa, ej har invandrarbakgrund, bor med båda biologiska föräldrarna). (För närmare redovisning av dessa resultat, se Brå 2010a.)

Forskning har visat att skillnaderna i utsatthet för våldsbrott mellan resurssvaga och resursstarka i Sverige ökat under 1990- och början

av 2000-talet. Det har skett i takt med att skillnaderna i levnadsnivåer mellan de olika grupperna allmänt har ökat (Estrada och Nilsson 2005). Huruvida utvecklingen mot ökade skillnader i utsatthet mellan olika grupper har fortsatt under åren därefter är däremot oklart. Varken NTU eller SUB visar några ökade skillnader i utsatthet mellan personer från resurssvaga och resursstarka hushåll sedan början av 2000-talet (se Brå 2010a, 2012a).

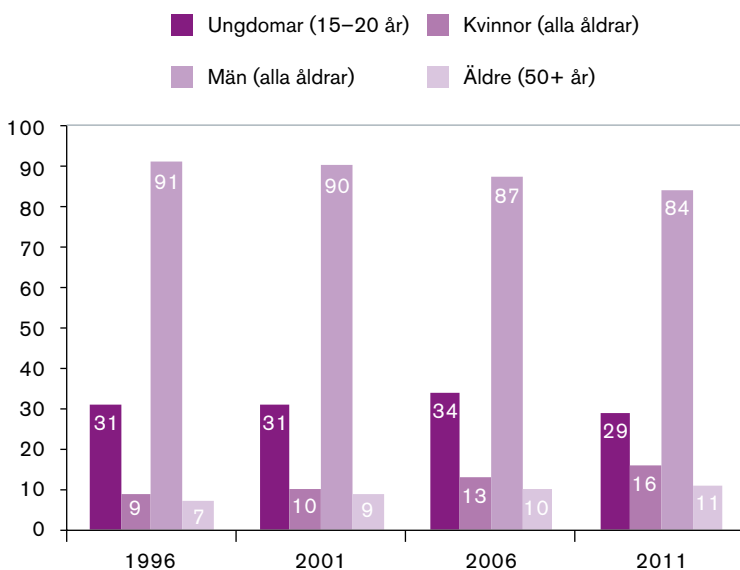
De misstänkta är ofta unga män

Eftersom en stor andel av misshandelsbrotten aldrig anmäls och det bara är en del av alla fall där man lyckas knyta en person till brottet, bör man vara försiktig med att dra slutsatser om den typiska gärningspersonen utifrån statistiken över misstänkta personer. Kriminalstatistiken tyder dock på att gärningspersonerna, liksom offren, till stor del är unga män. Av alla som misstänktes för misshandel år 2011 var 36 procent män i åldern 15–24 år. Den andelen är ännu högre vid exempelvis misshandel utomhus, men lägre vid andra typer av misshandel, exempelvis mot kvinnor inomhus där förövaren är en bekant. Tidigare studier visar att misstänkta vid de brotten typiskt sett är en man i medelåldern (Selin och Westlund 2008).

Andelen kvinnor och äldre bland de misstänkta ökar

Andelen ungdomar bland personer misstänkta för misshandel har varit relativt konstant de senaste 20 åren (se figur 5). Omkring år 2005 skedde en tillfällig uppgång av andelen unga bland de misstänkta, vilket är logiskt mot bakgrund av att antalet tonåringar i befolkningen då var ovanligt högt. De mer stadigvarande trenderna bland de misstänkta för misshandel är dock att andelen kvinnor totalt sett ökar, liksom att andelen äldre personer (50+ år) ökar. Det handlar inte om några dramatiska förändringar; båda de aktuella grupperna är fortfarande klart underrepresenterade i förhållande till sin storlek i befolkningen. Utvecklingen kan dock inte förklaras av bara »naturliga« förändringar i Sveriges befolkning som helhet. Andelen personer 50 år eller äldre i befolkningen har exempelvis bara ökat med 12 procent sedan år 1996, medan deras andel bland de misstänkta ökat från 7 till 11 procent.

I vilken omfattning ökningen av kvinnor och av äldre bland de misstänkta speglar en faktisk förändring i misshandelsbrottligheten, respektive en förändring i hur samhället reagerar på brottsligheten är svårt att bedöma. Jämförelser av kriminalstatistiken år 2001 och 2011 visar dock att andelen äldre bland de misstänkta för brott ökat även inom flera andra brottstyper.

Figur 5. Andel ungdomar (15–20 år, både män och kvinnor), andel kvinnor och andel män (samtliga åldrar) samt andel äldre (50 år eller äldre, både män och kvinnor) bland alla misstänkta för misshandelsbrott år 1996, 2001, 2006 samt 2011. Procent. Källa: Kriminalstatistiken.

Drygt en tredjedel av unga förövare är tidigare lagförda – ofta för just våldsbrott

Det är relativt ont om uppgifter utöver kön och ålder som närmare beskriver gärningspersonerna vid misshandel. Ett rimligt antagande är dock att personer från hushåll med jämförelsevis svaga resurser oftare än andra personer deltar i brotten, eftersom ett sådant mönster finns när det gäller vilka som utsätts. Våldsbrott tenderar nämligen i hög grad att vara ett »inomgruppsfenomen«, det vill säga att förövarna ofta liknar sina offer vad gäller kön, ålder och social situation (se till exempel Rying 2000; Sarnecki 2001; Granath 2007).

Bland ungdomar som misstänkts och döms för misshandel tycks relativt många vara kända för brott sedan tidigare. Närmare 40 procent av de 15–20-åringar som åren 2001–2005 lagfördes för misshandel var tidigare lagförda minst en gång tidigare, enligt Brås undersökning av så kallade strategiska brott (Brå 2011e). Den vanligaste typen av tidigare brottslighet var våldsbrott och näst vanligast stöldbrott.³⁷ Misshandel

³⁷ Totalt 20 procent var tidigare lagförda för våldsbrott (misshandel [inkl. grov], våldtäkt, rån eller våld mot tjänsteman) och totalt 16 procent var tidigare lagförda för stöldbrott.

konstaterades samtidigt inte vara ett strategiskt brott. Med det menas att misshandel, till skillnad från rån och bilstöld, inte var av de brotts typer som starkast förutspådde en lång och fortsatt brottskarriär (Brå 2011e).

Även föräldrar som misstänks för barnmisshandel är ofta tidigare lagförda för brott

Vid misshandel mot barn är förövaren i mycket hög utsträckning en förälder till barnet, åtminstone när det gäller små barn (Brå 2011c). Närmare kartläggningar av anmäld barnmisshandel inom familjer visar också att de misstänkta för de brotten till närmare 50 procent är lagförda för brott minst en gång tidigare. Bland de misstänkta fanns också en överrepresentation av föräldrar med låg utbildningsnivå och med sämre ekonomiska förutsättningar, samt av föräldrar med utländsk bakgrund (Brå 2011d).

Hanteringen i rättsväsendet

Knappt var femte anmälning leder till åtal

Misshandel är ett prioriterat brott inom rättsväsendet och har numera relativt hög övre straffsats. Vid en stor del av de anmälda misshandelsbrotten grips och lagförs dock aldrig någon gärningsperson. Den så kallade personuppläringsprocenten, alltså den andel av alla anmälda brott där rättsväsendet efter utredning bundit en misstänkt person vid brottet, låg år 2011 på 17 procent. Det är en högre andel än för de flesta stöldbrott och för rån, men lägre än för grövre våldsbrott och för sexuallbrott. En av flera förklaringar till den låga personuppläringen är att det vid många anmälda misshandelsbrott (omkring 30 procent) numera saknas en identifierad gärningsperson.³⁸ Det är heller inte givet att det faktiskt vidtas några reella utredningsåtgärder även om en utpekad och identifierad gärningsperson finns.³⁹ Inte sällan omrubriceras också anmälda misshandelsbrott som andra brott, eller bedöms helt enkelt inte alls vara brottsliga gärningar. Det innebär att brotten får en så kallad teknisk upplärning utan att någon person åtalas för dem.

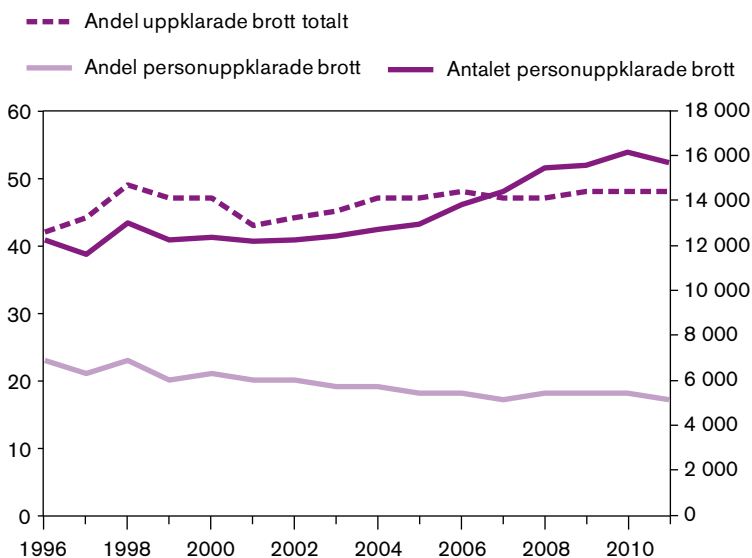
³⁸ Siffran 30 procent är en uppskattning baserad på undersökningar av misshandel mellan obekanta där det saknas identifierad gärningsperson i 60–70 procent av fallen (Brå 2007a, Brå 2009a) och på hur stor andel de brotten utgör av samtliga anmälda misshandelsbrott.

³⁹ Vid en dryg tredjedel av anmälda misshandelsbrott mellan obekanta år 2006 där det fanns en identifierad gärningsperson vidtogs inte några reella utredningsåtgärder (Brå 2007a, sid. 27). Utvärderingar visar också att det finns vissa faktorer som generellt gör att anmälningar får högre prioritet i polisens och rättsväsendets arbete. Bland annat handlar det om brottets allvarlighetsgrad och om hur mycket uppgifter som redan initialt funnits om brottet och de inblandade (se närmare Brå 2007a, 2009a).

Allt fler misshandelsanmälningar skrivs av – men fler personer åtalas

Andelen personuppljarade misshandelsbrott har totalt sett sjunkit något under 2000-talet (se figur 6). Istället har andelen anmälningar som skrivs av som outredningsbara eller får annan typ av så kallad teknisk uppljaring ökat (från drygt 27 procent av alla anmälningar i slutet av 1990-talet till närmare en tredjedel år 2011). En förklaring till den utvecklingen kan vara att andelen svårutredda anmälningar har ökat. Utvärderingar visar exempelvis att antalet och andelen anmälningar om misshandel där målsäganden inte själv vill anmäla brottet eller medverka i utredning har ökat under 2000-talet, samtidigt som dessa anmälningar generellt har låg sannolikhet att leda till åtal (Brå 2009a).

Samtidigt har dock antalet personuppljarade brott ökat under 2000-talet (se figur 6), liksom antalet misstänkta personer och antalet lagföringsbeslut. Antalet personer misstänkta för misshandel uppgick år 2011 till cirka 17 600 och antalet lagförda till 9 390. Motsvarande år 2001 var ungefär 11 800 respektive 7 760. Trots en sjunkande personuppljaringsprocent och en enligt självdeklarationsundersökningar tämligen oförändrad nivå av utsatthet för misshandel, är det alltså fler personer idag än i början av 2000-talet som misstänks och lagförs för misshandel. Den utvecklingen antyder att den minskade personuppljaringsprocenten först och främst har att göra med ett ökat

Figur 6. Andel personuppljarade respektive andel totalt sett uppljarade anmälda misshandelsbrott (vänster y-axel), samt antalet personuppljarade brott (höger y-axel), åren 1996–2011. Procent. Källa: Kriminalstatistiken.

och förändrat ärendeflöde (bland annat genom ökad upptagningsbenägenhet inom polisen), snarare än en i rättsväsendet totalt minskad kapacitet för eller nedprioritering av misshandelsbrotten.

Villkorlig dom numera vanligaste påföljden

Påföljderna för dem som befinnas skyldiga till misshandel varierar. Det enskilt vanligaste för de vuxna 18 år eller äldre som år 2011 lagfördes för misshandel som inte bedömdes som grov var villkorlig dom (44 procent), följt av skyddstillsyn (19 procent), fängelse⁴⁰ (16 procent) och dagsböter (17 procent). Vid grov misshandel dominerar dock fängelsepåföljder (70 procent).⁴¹ För den relativt stora gruppen ungdomar 15–17 år som lagförs för misshandel är ungdomstjänst den vanligaste påföljden (64 procent), om det inte är fråga om grov misshandel där ungdomsvård dominerar.

Sett över tid har andelen som fått påföljderna fängelse eller dagsböter minskat, medan andelarna som fått villkorlig dom eller skyddstillsyn ökat. För grov misshandel har dock fängelse oförändrat varit den dominerande påföljden sedan i vart fall mitten av 1990-talet.

När det gäller ungdomar som lagförs för misshandel har tidigare studier visat att påföljden ungdomstjänst till stor del ersatt ungdomsvård sedan år 2007 (Brå 2010c). För mer information om ungdomspåföljder, se kapitlet om Ungdomsbrottsligheten.

Kriminalpolitik och brottsförebyggande arbete

Misshandel är liksom andra våldsbrott ett prioriterat område i kriminalpolitiken. Brotten är många till antalet och innebär kränkningar av de drabbades fysiska integritet. Vid sidan av det mänskliga lidande och den otrygghet brotten innebär, orsakar också misshandeln stora kostnader för samhället, inte minst då tusentals personer varje år skrivs in i sjukvård för våldsskador.

Över tid har samhället och rättsväsendet också fått allt större ansvar för att ta hand om och förebygga det våld som sker mellan människor. Misshandel har på alltfler områden gått från att vara ett privat problem till en straffrättslig angelägenhet (se von Hofer 2006; Estrada 1999).

Situationell brottsprevention viktig

Det brottsförebyggande arbetet mot misshandel bedrivs på många olika plan. I storstäder som exempelvis Stockholm bedrivs numera ett riktat polisarbete mot vissa platser och tider där många nöjesrelate-

⁴⁰ Genomsnittlig utdömd strafftid mellan 2–6 månader.

⁴¹ Genomsnittlig utdömd strafftid mellan 1–2 år.

rade misshandelsfall sker, så kallade »hot spots«. Det handlar bland annat om synlig polisnärvaro och snabba omhändertaganden av alltför berusade personer, samarbete med krogar på de aktuella platserna och om stöd till ordningsvakter och föräldravandrare (RPS 2011). Brå bedömer sådant platsbaserat polisarbete som meningsfullt vid misshandelsbrott, samt att det finns förutsättningar att utveckla arbetet ytterligare (Brå 2011b, 2012c). Våldspreventiva effekter har också konstaterats av att lokalt minska tillgången på alkohol bland ungdomar, exempelvis genom den så kallade Kronobergsmodellen som går ut på att ingripa mot unga som innehar alkohol på allmän plats och på att utreda och lagföra »storlangare« (Brå 2009b). En annan situationell, konkret åtgärd mot misshandelsbrott är kameraövervakning på särskilt brottsutsatta platser i städer. Utvärderingar tyder dock på relativt begränsade effekter på våldsbrottslighet (Brå 2009b), men kamerorna kan vara till stor hjälp i olika förundersökningar om brott.

Även individriktade åtgärder, attitydförändringar och socialpolitik har betydelse

För att förhindra upprepat våld mot kvinnor i nära relationer har lagen om besöksförbud skärpts i flera omgångar under 1990- och 2000-talet (Brå 2007b). År 1998 togs också bestämmelsen om grov kvinnofridskränkning in i brottsbalken. Vid sidan av rättsväsendets insatser utför också andra aktörer, såsom socialtjänst, brottsoffer- och kvinnojourer ett viktigt arbete för att förhindra att personer som varit utsatta för våldsbrott blir fortsatt utsatta av samma gärningspersoner. Därtill finns numera även inom polisen brottsoffersamordnare med uppgift att hjälpa särskilt utsatta brottsoffer så att de inte utsätts för nya misshandelsbrott. Det sker bland annat genom så kallade skyddstelefoner och samarbete med kvinnojourerna.

För att förebygga bland annat mäns våld mot kvinnor lade regeringen år 2007 fram en handlingsplan mot våld mot kvinnor (Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (Skr. 2007/08:39)). Brå (2010d, 2010e) har följt upp och utvärderat planen, som omfattade 56 olika åtgärder. En åtgärd var att utveckla befintliga och nya kvinnojoursverksamheter och förbättra kvaliteten på stödet till våldsutsatta kvinnor genom att fördela 436 miljoner kronor till landets kommuner (se vidare kapitlet om Våld mot närstående). Brå kom bland annat fram till att handlingsplanen inneburit en ökad kunskap och utbildning till de som arbetar med frågorna och att anmälningsbenägenheten bland de utsatta ökat. Dock görs bedömningen att det krävs mer långsiktiga insatser för att minska utsattheten.

Många unga gärningspersoner vid misshandel är kända av sociala myndigheter. Det finns därför inom socialtjänsten en potential att på-

verka dem till färre återfall. I socialtjänstens regi pågår sedan lång tid tillbaka en hel del program- och påverkansarbete för ungdomar som begått misshandelsbrott, bland annat medling och så kallad aggressive replacement training (ART).

Vidare bedrivs i samhället ett antal informationsinsatser som mer allmänt syftar till att stärka attityderna mot våldsbrotten och att öka medvetenhet om problemen. Det handlar bland annat om manifestationer och informationskampanjer, gällande exempelvis barnmisshandel och kringvåld i nära relationer men också ungdoms- och knivvåld och våldsamma så kallade maktlekar mellan skolelever.

Exakt i vilken omfattning de individinriktade åtgärderna (insatser av socialtjänst och av kvinno- och brottsofferjourer, påverkansprogram etc.) och de allmänt attitydförändrande projekten verkligen minskar misshandelsbrottligheten är svårt att uppskatta även om en del utvärderingar av specifika insatser/program har gjorts. I forskningens har dock slutsatsen dragits att det arbetet sammantaget kan vara en möjlig förklaring till att våldsbrottligheten i Sverige inte har ökat under 2000-talet.

Referenslista

- Andersson, L. (2011). *Mått på brott. Självdeklaration som metod att mäta brottslighet*. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 29. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007a). *Misshandel mellan obekanta – kan fler brott klaras upp? Del 1*. Rapport 2007:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007b). *Besöksförbud. De berörda och deras erfarenheter*. Rapport 2007:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009a). *Misshandel mellan obekanta – kan fler brott klaras upp? Del 2*. Rapport 2009:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009b). *Förebyggande av våld i offentlig miljö. En slutrapport*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009c). *Våld mot kvinnor och män i nära relation. Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Rapport 2009:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2010a). *Brott bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från skolundersökningen om brott åren 1995–2008*. Rapport 2010:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2010b). *Skolundersökningen om brott 1995–2008, Teknisk rapport*. Rapport 2010:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2010c). *Ungdomsvård och ungdomstjänst. En utvärdering av 2007 års påföljdsreform för unga lagöverträdare*. Rapport 2010:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (2010d). *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. En första uppföljning av regeringens handlingsplan*. Rapport 2010:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (2010e). *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Slutredovisning av ett regeringsuppdrag*. Rapport 2010:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011a). *Det dödliga våldets utveckling. Fullbordat och försök till dödligt våld i Sverige på 1990- och 00-talet*. Rapport 2011:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011b). *Hot spots för brott i sex svenska städer. En studie av förutsättningarna för platsbaserat polisiärt arbete i Sverige*. Rapport 2011:17. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011c). *Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. A first study on the European Homicide Monitor Data*. Research report 2011:15/Sweden. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011d). *Den polisanmälda barnmisshandeln. Utvecklingen fram till 2009*. Rapport 2011:16. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011e). *Strategiska brott bland unga på 00-talet*. Rapport 2011:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012a). *NTU 2011. Om utsatthet, trygghet och förtroende*. Rapport 2012:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012b). *NTU 2011. Teknisk rapport*. Rapport: 2012:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012c). *Att förebygga brott och problem beteenden i skolan. Presentation och analys av tre lokala projekt*. Idéskrift nr 19 om lokalt brottsförebyggande arbete från brottsförebyggande rådet. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN (2012). *Drogutvecklingen i Sverige 2011*. Rapportserie nr 130. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- van Dijk, J., van Kesteren, J. och Smit, P. (2007). *Criminal Victimization in International Perspective. Key findings from the 2004–2005 ICVS and EU ICS*. Tilburg: Tilburg University.
- Estrada, F. (1999). *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion*. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 3. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

- Estrada, F. och Nilsson, A. (2005). *Den ojämlika utsattheten. Utsatthet för brott bland fattiga och rika 1984–2001*. Arbetsrapport/ Institutet för framtidsstudier, 2005:8. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Estrada, F., Nilsson, A. och Wikman, S. (2007). Det ökade våldet i arbetslivet. En analys utifrån de svenska offerundersökningarna. *Nordisk tidskrift för Kriminalvetenskap*, 94:56–73.
- Estrada, F. (2008). Misshandel. I: (Brå) *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, Rapport 2008:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Estrada F. och Granath, S. (2008). Ungdomsbrottslighet. I: (Brå) *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, Rapport 2008:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Granath, S. (2007). *Rättsliga reaktioner på ungdomsbrott 1980–2005. Påföljdsval, uppsåtsbedömningar och kriminalpolitik*. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 25. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Granath, S. (2008). Rån. I: (Brå) *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, Rapport 2008:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Granath, S. (2012). Homicide in Sweden. I: Liem, M. och Pridemore, W. A. (red.), *Handbook of European Homicide Research*. New York: Springer.
- von Hofer, H. (2006). Ökat våld och/eller vidgade definitioner? *Nordisk Tidskrift för Kriminalvetenskap*. Nr 93, sid. 193–208.
- Jansson, S., Jernbro, C. och Långberg, B. (2011). *Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige – en nationell kartläggning 2011*. Stiftelsen Allmänna barnhuset/ Karlstad universitet.
- Lenke, L. (1989). Alkohol och våldsbrottslighet. Tidsserieanalyser i komparativt perspektiv. *Alkohol och narkotika* (1989). Nr. 6/7, sid. 44–45.
- Prop. 2009/10:147. *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.*
- Rikspolisstyrelsen, RPS (2011). *Inspektion av våld i offentlig miljö*. Inspektionsrapport 2011:7 (Enheten för inspektionsverksamhet). Stockholm: Rikspolisstyrelsen.
- Rying, M. (2000). *Dödligt våld i Sverige 1990–1996. En deskriptiv studie*. Licentiatuppsats. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen.
- Sarnecki, J. (1995). Peter Pan och hans moderna vänner i landet aldrig – aldrig. *LOCUS tidskrift för barn- och ungdomsvetenskap*. 1995, nr 2, sid. 5–19.
- Sarnecki, J. (2001). *Delinquent Networks: Youth Co-offending in Stockholm*. Cambridge: Cambridge Polity Press.
- Statistiska centralbyrån, SCB (2012). *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC) 2011*. LEO106. Beskrivning av statistiken 2012-05-31. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Scorcu, A. E. och Cellini, R. (1998). Economic activity and crime in the long run: an empirical investigation on aggregate data from Italy,

- 1951–1994. *International Review of Law and Economics*. Vol. 18, Nr. 3 (September 1998), sid. 279–292.
- Selin, K. H. och Westlund, O. (2008). Misshandel mot kvinnor. I: (Brå) *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, Rapport 2008:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Socialstyrelsen (2009) *Folkhälsorapport*. Kapitlet: Våld. Leander, K., Berlin, M., Danielsson, M., Eriksson, A., Gillander Gådin, K., Hensing, G., Krantz, G. och Swahnberg, K. Socialstyrelsen. Edita: Västerås.
- SOU 2006:65 *Att ta ansvar för sina insatser. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. Stockholm Fritzes.
- SOU 2005:66 *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*. Stockholm Fritzes.
- Speirenborg, P. (2008). *A history of Murder. Personal Violence in Europe from the Middle Ages to the Present*. Cambridge: Polity Press.
- Thorsen, L. R., Lid, S. och Stene, R. J. (2009). *Kriminalitet og rettsvesen 2009*. Statistisk sentralbyrå. Oslo/Kongsvinger: Statistics Norway.
- Tseloni, A., Mailley, J., Farrell, G., Tilley, N. (2010). Exploring the international decline in crime rates. *European Journal of Criminology*, Volume 7, nr 5 (Sept 2010).
- Töyrä, A. (2008). Bostadsinbrott. I: (Brå) *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, Rapport 2008:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Westfelt, L. (2008). Svensk brottsutveckling i internationell belysning. I (Brå): *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, Rapport 2008:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Wikman, S. (2012). *Våld i arbetslivet. Utveckling, uppmärksamhet och åtgärder*. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 30. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Wikström, P. O. (1991). *Urban crime, criminals, and victims. The Swedish experience in an Anglo-American perspective*. New York: Springer.
- WHO (2002). *World report on violence and health*. (red. Etienne G Krug m.fl). World Health organization, Geneve, Schweiz.